

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 4. junij 2026

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	Platon: Država Platon predpostavi obstoj dveh svetov. S pomočjo prispodobe o črti pojasni, da so stopnje spoznavanje odvisne od tega, na kar se nanašajo. Medtem ko je mnenje vezano na čutnozaznavni, relativni, minljivi svet materije, umevanje pripada nadrejeni, le duši dostopni biti oziroma bitnosti, kraljestvu idej. Spodnji del črte, ki predstavlja čutnozaznavni svet, je razdeljen na posredno in neposredno zaznavnega, v skladu s tem pa mu ustrezata stopnji spoznanja, ki ju Platon imenuje domnevanje in verjetje. Zgornjo, materialnemu svetu nadrejeno polovico črte sestavljata svet znanstvenega mišljenja oziroma svet abstraktnih bitnosti, ki jih razumski del duše spoznava s pomočjo predpostavk, in svet absolutov, kjer je vsemu nadrejena ideja dobrega – počelo, ki ga je moč zgolj uzreti. Slednje je dosegljivo le dialektiku, filozofu, ki zmore doseči najvišjo stopnjo spoznanja, uvid resnice. Posledično Platon meni, da bi v idealni državi vlogo vladarja moral prevzeti prav filozof, ker je zgolj on zmožen vladati v skladu z absolutnim dobrim, pravičnim in lepim. Vendar pa za filozofijo sama nadarjenost duše ne zadostuje. Zato načrt popolne polis vključuje premišljeno vzgojo filozofa, ki naj s pomočjo telovadbe, muzične umetnosti, aritmetike, geometrije, stereometrije, astronomije in dialektike doseže ustrezno izoblikovano dušo popolnega vladarja. Vzgoja je sicer eden najpomembnejših elementov Platonovega načrta. Vsak posameznik popolne polis mora biti deležen ustrezne vzgoje, ki pritiče njegovi nadarjenosti duše. Slednje omogoči, da s primerno usvojenimi veščinami vsak prebivalec v državi pripada enem od treh stanov in da kar najbolje opravlja svojo nalogo.

Naloga	
2	Aristotel: Nikomahova etika Aristotel v četrtem poglavju tretje knjige Nikomahove etike pravi, da odločitev ni niti poželenje niti želja. Poželenje ni zato, ker bi je sicer bila deležna tudi nerazumska bitja, želja pa ni zato, ker si lahko želimo tudi nemogočih stvari, a se zanje ne moremo odločati. Zdi se torej, da je odločitev nekaj bolj razumnega od tega. Vendar pa po drugi strani Aristotel pravi tudi, da odločitev ni mnenje, saj so mnenja lahko pravilna in napačna, medtem ko lahko za odločitev prej rečemo, da je dobra ali slaba. Naposled Aristotel ključen moment odločitve najde v preudarku, da je predmet odločitve namreč to, o čemer lahko preudarjamo. Aristotel tako nadalje raziskuje, o čem je možno preudarjati. Ugotovi, da preudarek o tem, kar je večno in nespremenljivo, ni mogoč, prav tako pa tudi ni mogoč glede tega, kar je naključno in nestalno, kot denimo vreme ali sreča, denimo najdenje zaklada. Preudarjamo torej zgolj o tem, na kar lahko vplivamo. Aristotel pravi še, da preudarjamo o stvareh, na katere pogosto naletimo, katerih izid je negotov in kadar si nismo na jasnem, kaj naj storimo. Vendar pa tudi ne preudarjamo o smotrih, ampak zgolj o sredstvih za doseg nekega smotra: zdravnik denimo ne preudarja o tem, ali bi bilo treba bolnika ozdraviti, ampak o tem, kako to najbolje storiti. Tako se izkaže, da je odločitev preudarjeno prizadevanje za nekaj, kar je v naši moči, razlika med preudarjanjem in odločitvijo pa je zgolj v tem, da je predmet slednje že jasno določen in opredeljen, medtem ko je preudarjanje še tehtanje in ugibanje, kako kaj storiti. Aristotel se premisleka o odločitvi in preudarjanju loti v okviru premisleka o hotenih in nehotenih dejanjih, ki pa je naposled povezano z vprašanjem možnosti hvale in graje, to pa še s splošnejšim vprašanjem, ali je vrlina nekaj hotenega in nekaj, za kar se lahko odločimo. Vemo, da je vrlina po Aristotelu hotena zgolj posredno, saj se krepi z delovanjem: izoblikujemo jo lahko na podlagi svojih odločitev za posamezna delovanja, medtem ko se glede ciljev, ki jih določa vrlina, ne moremo odločati.

Naloga	
3	Descartes: Meditacije O čem pravzaprav govori prispodoba z voskom? Prispodobno z voskom moramo razumeti predvsem kot izraz neke zagate, in ne toliko kot odgovor na to zagato. Descartes namreč v prvi meditaciji pride do gotovosti spoznanja o samem sebi. Hkrati pa podvomi ne o lastnostih zunanjega sveta, ki so mu dostopne prek čutil, ampak podvomi celo o samem obstoju materialnih stvari. V drugi meditaciji najprej raziskuje naravo jaza in ugotovi, da je misleča stvar. V devetem odstavku druge meditacije se tako vpraša, ali je od tega, kar misli, čuti in si predstavlja, kaj, kar je enako resnično, kot to, da on sam biva. In tu nastopi primera z voskom. Spoznanje posamičnih teles se namreč na prvi pogled zdi veliko bolj razločno kot spoznanje samega sebe. Toda premislek glede »tega kosa voska« pokaže, da tisto, kar je v njem dojemal kot najbolj razločno, ni bilo dosegljivo s čuti – zakaj vse lastnosti, ki jih kažejo čutila, so se spremenile. Tisto, kar je dojemal kot razločno, je, da je vosek neko telo, ki se kaže zdaj s takimi, zdaj z drugačnimi lastnostmi. Lastnosti voska, se pravi obliko, razsežnost, gibanje, lahko dojamemo zgolj v duhu, in ne z zmožnostjo predstavljanja. Ena od poant prispodobe z voskom je torej v tem, da iz tega, da vidim vosek, predvsem lahko sklepam na lastni obstoj, medtem ko sam zunanji obstoj materialnega predmeta iz samega dejstva zaznavanja še ni gotov. Descartesova prispodoba z voskom tako po eni strani ponazarja težave empiričnega koncepta spoznanja. Descartes z njo predvsem dokazuje, da je pravi izvor spoznanja lahko zgolj »motrenje duha«. Descartes sicer o obstoju, pa tudi o resnični naravi materialnih stvari najprej podvomi s tremi argumenti v prvi meditaciji (varljivost čutil, argument z norcem in argument s sanjami), skepsa pa se še poveča s premisleki v drugi meditaciji, potem ko že dokaže obstoj gotovega jaza. Primer z voskom je nenazadnje namenjen naslednji poanti: zaznavanje voska ne pove kaj dosti o vosku samem – kot materialni stvari, za katero sodim, da je vzrok moje ideje voska, ampak predvsem še enkrat potrdi obstoj misleče stvari. Zaznavam vosek, torej sem, bi lahko rekli. Tu pa je tudi glavna težava Descartesove radikalne zastavitve metafizičnega dvoma in tudi druga poanta prispodobe z voskom: kako lahko namreč vemo, da poleg mislečega jaza obstaja še kar koli drugega? Kako se izviti iz solipsističnega univerzuma? Descartes to v tretji meditaciji naredi tako, da dokaže obstoj nevarljivega Boga, ki jamči, da je tisto, kar dojemamo jasno in razločno, resnično. Med drugim je nevarljivi Bog tudi jamstvo za to, da so resnični vzrok idej materialnih predmetov prav te materialne stvari same; morda te niso povsem take, kot mi kaže zaznava, zagotovo pa o njih vem vsaj tisto, kar dojamem jasno in razločno.

Naloga	
4	Nietzsche: H genealogiji morale Drugo razpravo Nietzsche začne z opazko, da je nujni pogoj za nastanek moralnih pojmov preoblikovanje človeka kot naravnega bitja v človeka kot bitje skupnosti, katere temelj je obljuba oziroma neke vrste družbena pogodba. Človek se je moral naučiti obljubljati, zato pa mu je moral biti privzgojen spomin. Dolžnik, torej posameznik v skupnosti, je v povračilo za dano obljubo dobil prednosti bivanja v skupnosti – varnost in zaščito pred napadalci. Jamstvo za povračilo dolga pa je bilo na začetku vselej nekaj konkretnega, povezanega s tem, kar je bilo dolžniku najbolj dragoceno. V teh (zunaj moralnih) razmerjih med upnikom in dolžnikom Nietzsche prepoznava izvor moralnih pojmov, kot so odgovornost, dolžnost in vest. Ti pojmi sprva torej niso imeli moralnega značaja, prav tako pa kršilec družbenih norm takrat še ni bil razumljen kot krivec, temveč bolj kot prestopnik oziroma tisti, ki je prekršil pogodbo. Tudi kaznovalo se je bolj iz jeze upnika zaradi pretrpele škode kot pa zaradi pravičnosti. Druga razprava je v celoti morda še najbolj »znanstvena«, saj v njej filozof predstavi antropološki pogled na izvor morale, konča pa se z napovedjo novega človeka in nove morale. Šele ko se en ideal podre, pravi Nietzsche, nastanejo možnosti za ustvaritev novega ideala. S tem ko pokaže zgodovinsko pogojenost in kontingentnost morale, se tudi moralni pojmi zapopadejo v zgodovinskem kontekstu, v čemer se pokaže njihova spremenljivost. Ko se zamajajo temelji absolutne morale, se pomen tradicionalne morale spremeni – izkaže se, da ta ni nekaj dokončnega in da projekt prevrednotenja vrednot še ni prispel do dovršitve.

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrženo na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna. Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.
20–22	Zvečine odlično
	Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna. Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	Razpravljajte o trditvi: Če bi bil smisel življenja znan vnaprej, bi življenje izgubilo ves pomen, saj ne bi bilo česa iskati. Naslovno tezo lahko razumemo tako, da predpostavlja človeka kot dejavnega ustvarjalca smisla. V skladu z eksistencialističnimi filozofemi, na katere se lahko sklicujejo kandidati ob pisanju eseja s tem naslovom, je iskanje in snovanje smisla tudi človekova glavna naloga. Človeško bitje namreč nima fiksnega smisla ali smotra, ki bi mu bil dan vnaprej, tako kot je to morda pri drugih rečeh, recimo pri različnih orodjih. Nasprotno, avtentično človeško življenje je tisto, ki se odgovorno zaveda naloge ustvarjanja svojega smisla. Če bi torej bil smisel življenja dan vnaprej, potem bi bilo človeško bitje zreducirano na raven priprave ali instrumenta in ne bi bilo eksistenca. Boljši eseji se lahko v obravnavi sklicujejo na razliko med tem in denimo Aristotelovim pojmovanjem, v skladu s katerim je mogoče človekovo nalogo (to ergon) najti s proučevanjem človekovega fiksnega položaja v kozmosu, ki ga zaznamujeta racionalnost in dejavnost.
Naloga	
2	Razpravljajte o trditvi: »Vse je voda.« (Tales) Znamenita Talesova trditev je po mnenju nekaterih prvo mišljenje počela na zahodu in s tem začetek evropske filozofije. Kandidati lahko ob pisanju razmišljajo, zakaj je Tales kot počelo izbral ravno vodo, boljši eseji pa bodo v izjavi zaznali napetost med videzom in bistvom, kajti očitno je, da vsakdanje mišljenje v raznovrstnih pojavih sveta ne najde enovitega počela. Nasprotno, to je dostopno samo filozofski refleksiji, ki abstrahira od konkretnih in spremenljivih lastnosti fenomenov. Toda če je tako – če je teza, da je vse voda, teza o abstraktnem počelu –, zakaj potem Tales za počelo izbere ravno nekaj tako konkretnega, kot je voda? Kandidati se lahko pri pisanju torej dotaknejo problematike materialističnega monizma in nizajo sorodne teze pri Anaksimenu ali Heraklitu ter to na koncu kontrastirajo s poznejšimi, bolj abstraktnimi opredelitvami počela, kot jih denimo srečamo pri Platonu in Plotinu ali v krščanski filozofiji.
Naloga	
3	Razpravljajte o trditvi: Česar nobena beseda ne more označiti, tega ni. Naslovna teza pravi, da je vse, kar obstaja, mogoče spoznati z jezikom. Kandidati se pisanja eseja lahko lotijo z razmislekom o referenci besed in reflektirajo razmerje med stvarnostjo in besedami ter se naposled vprašajo, ali lahko obstaja kaj, česar z besedami ne moremo designirati. Če tezo zanikujejo, lahko razpravo zapeljejo v smer refleksije presežnega bivajočega, ki transcendirata človeški razum. Ob obstoju takšne kategorije bivajočega bi jezik torej ne zmogel zaobseči vsega, kar biva. Celo več, kandidati bi smeli trditi tudi, da je tisto, kar je najvišje bivajoče, z jezikom neizrazljivo. Najboljši eseji bi se lahko dotaknili Wittgensteinovega <i>Traktata</i>, in sicer njegove slavne sedme teze, ki predpostavlja, da moramo o tem, kar je z jezikom neizrazljivo, molčati, saj se vsak poskus ubesedovanja v tej regiji bivajočega izteče v blebetanje. O tezi bi se dalo razmišljati tudi s pomočjo Parmenidovega filozofema, v skladu s katerim bivajoče je, nebivajočega pa ni, pri čemer je za eleata hkrati isto misliti in biti. Potemtakem bi smeli trditi, da je naslovna teza resnična, saj neobstoječega ne moremo misliti, zaradi identitete med mišljenjem in bivajočim pa tudi ni ničesar, kar bi lahko mislili, pa ne bi obstajalo.

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	Razpravljajte o trditvi: »Filozof se zaveda svoje ne-modrosti.« (Hadot) Trditev izraža temeljno načelo filozofije, ki poudarja zavedanje omejitev in relativnosti človeškega znanja. Filozof se zaveda, da je človeško razumevanje sveta omejeno in pogosto nepopolno, kar pomeni, da ni mogoče doseči absolutne modrosti ali popolnega razumevanja celotne resničnosti. Ta trditev filozofa spodbuja k skromnosti in odprtosti do drugih perspektiv ter kritičnemu razmišljanju o lastnih prepričanjih in idejah. Filozofija se ukvarja s preučevanjem temeljnih vprašanj o naravi resničnosti, človeškega bivanja in morale ter se zaveda kompleksnosti teh vprašanj in pluralnosti različnih odgovorov nanje. Filozof, ki se zaveda svoje ne-modrosti, se ne zanaša na dogmatična prepričanja, ampak se zaveda, da je proces spoznavanja dinamičen in da so nenehno potrebni preverjanje, raziskovanje in sprejemanje novega znanja. S tem pristopom si filozof prizadeva za razširitev in poglobitev svojega razumevanja sveta ter za razvoj kompleksnejših in celovitejših filozofskih perspektiv. Kandidati o trditvi lahko razpravljajo v navezavi na antične mislece, npr. Sokrata ali Platona, lahko pa bi razpravo navezali tudi na skepticizem ali avtorje, kot sta Descartes in Kant, ki oba poudarjata pomen zavedanja meja možnosti spoznavanja.
Naloga	
5	Razpravljajte o trditvi: Če trditev ni empirično dokazljiva, potem ni gotovo spoznanje, pač pa zgolj hipoteza. Trditev poudarja pomembno načelo znanstvenega raziskovanja, ki temelji na empirični preverljivosti trditev. Empirična dokazljivost pomeni, da je trditev mogoče preveriti z opazovanjem, meritvami ali eksperimenti, kar omogoča objektivno oceno njene resničnosti. Načelo empirične dokazljivosti neke trditve je ključno za znanstveni pristop k razumevanju sveta, saj zagotavlja, da so znanstvene trditve podprte z objektivnimi dokazi in da se znanstveno znanje nenehno razvija in izboljšuje skozi preverjanje in ponovljivost eksperimentov. S tem pristopom se poudarja pomembnost kritičnega razmišljanja in odprtosti do novih dokazov, kar omogoča napredek in rast znanja v znanstveni skupnosti. Kandidati v razpravo lahko uvedejo na eni strani stališče znanstvenega realizma, po katerem obstaja objektivna resničnost, ki jo je mogoče spoznati prek znanstvenih raziskav (empirično dokazljive trditve so torej gotovo spoznanje, saj so podprte z objektivnimi dokazi o resničnosti), na drugi strani pa pragmatizem, po katerem pa je vrednost trditev odvisna od njihove uporabnosti in praktičnega pomena. V tem kontekstu bi pragmatisti lahko trdili, da je pomembno, ali trditev deluje in vodi k želenim rezultatom, ne glede na to, ali je empirično dokazljiva.
Naloga	
6	Razpravljajte o trditvi: Heidegger je imel prav, ko je provokativno rekel, da »znanost ne misli«, saj v nasprotju s filozofijo znanstveno spoznanje ni nič drugega kot deduktivna izpeljava trditev iz splošnih aksiomov. Trditev izraža kritiko tradicionalnega pojmovanja znanstvenega spoznanja ter opozarja na razliko med znanstvenim in filozofskim pristopom k spoznavanju sveta. V nasprotju s filozofijo, ki se ukvarja z refleksijo o osnovnih vprašanjih človeškega bivanja, se znanost osredotoča na empirične opazke in deduktivno izpeljevanje trditev iz splošnih aksiomov ali zakonov narave. Heidegger trdi, da ta deduktivni pristop znanosti ne izraža pravega mišljenja, kot ga razume filozofija, ki se osredotoča na globlje razumevanje bistva in smisla stvari. S tem Heidegger kritizira redukcijo spoznanja na zgolj matematično-deduktivno izpeljevanje, hkrati pa poudarja pomen filozofskega mišljenja pri raziskovanju temeljnih vprašanj človekovega bivanja, ki jih znanost ne more celovito obravnavati.

Vprašanje morale

Naloga	
7	Razpravljajte o trditvi: Vzrok zla je nespoznanje samega sebe. Kandidat razpravlja o izvoru zla in razpravlja o tem, kakšen je vzrok slabih ravnanj. Pri tem se lahko nasloni na misel iz naslova, pripisano Sokratu, češ da je vzrok zla nespoznanje samega sebe. Spoznanje samega sebe je namreč po Sokratu nujni pogoj vseh drugih vrlin – če Sokrata beremo s pomočjo Giovannija Realleja, pa gre predvsem za spoznanje o resnični, se pravi duhovni naravi človeškega bitja. Če spregledamo bistvo človeka, bomo spregledali tudi, kaj je dobro za človeka (in bomo zaradi tega počeli zle stvari). Kandidat lahko o pojmu dobrega življenja razpravlja tudi s pomočjo drugih različic etike značaja (npr. Aristotel, Epikur, stoiki) ali pa o vzrokih zla razmišlja na podlagi drugih perspektiv – na primer Dostojevskega, ki je vzrok zla povezoval z odsotnostjo Boga.

Naloga	
8	Razpravljajte o trditvi: Moralnost dejanja ni absoluten pojem, saj ga določa cilj, h kateremu stremi dejanje. Kandidat mora premisliti, kaj je tisto, kar neko dejanje »naredi« moralno. Premisliti mora o predpostavki izhodiščne trditve, da moralnost dejanja vedno določa cilj tega dejanja, in o predpostavki, da je vsako dejanje usmerjeno k nekemu cilju. Premisliti mora o samem pojmu cilja in kaj bi ta lahko pomenil v kontekstu moralne filozofije. Pri tem se kandidat lahko nasloni na utilitaristično ali Kantovo teorijo moralnosti in jo poveže z izhodiščnim naslovom. Seveda lahko o naslovu premišluje tudi iz Aristotelove perspektive.

Naloga	
9	Razpravljajte o trditvi: Samo v zagovarjanju relativizma, torej odsotnosti univerzalnih etičnih standardov, smo lahko zares strpni v odnosu do drugih kultur, saj svojih vrednot ne bomo poskušali vsiljevati onkraj meja svoje kulture. Kandidat lahko premišluje o prepričljivosti relativistične etike. Vprašati se mora, ali relativizem res vodi v strpnost do drugih kultur, in o tem, ali je strpnost nevprašljiva vrednota. Premišluje lahko o paradoksu relativizma, ki se zgosti pri vprašanju, ali moramo potemtakem biti strpni tudi do nestrpnosti. Če relativizem ne omogoča premišljenega odnosa do vrednot drugih in nenazadnje tudi do lastnih vrednot, ali lahko vrednotenje utemeljimo na kateri izmed drugih normativnih etik in kakšne so posledice teh normativnih teorij za vprašanje tolerance.

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	Razpravljajte o trditvi: Če ne bi bilo dogovora, ne bi bilo oblasti. Naslovna trditev načenja vprašanje, kaj povzroči in omogoča oblast. Kandidati se v eseju lahko naslonijo na filozofske perspektive, ki izhajajo iz premisleka o preddržavnem stanju in človekovi naravi, ki, v težnji po življenju v skupnosti, potrebuje dogovor, oblastnika, pravila oziroma zakone in v povezavi s tem odpoved absolutni svobodi. Smiselno se je ozreti k Hobbsu, Locku in Rousseauju. Hkrati pa lahko kandidati s pomočjo različnih filozofskih referenc (Mill, Aristotel) premišlujejo o učinkovitosti demokratičnega urejanja družbe. Esej se lahko posveti tudi razliki med neposredno in posredno demokracijo ter pojmu deliberacija.

Naloga	
11	Razpravljajte o trditvi: Najpomembnejša vrлина zakonodajalca je pravičnost, saj mora poskrbeti za enakomerno porazdelitev dobrin, tako da vsak dobi to, kar si zasluži. Kandidatom naslov omogoča premislek o dolžnostih oblastnika oziroma zakonodajalca in o dobro oziroma pravično urejeni državi. Kakšna je pravzaprav pravična država in kako so v njej razporejena sredstva? Kaj, če sploh kaj, posamezniku v skupnosti pripada in kaj si mora prislužiti? Kandidati se lahko naslonijo na številne filozofske perspektive: brezrazredno družbo v kontekstu Marxove komunistične ideologije, Rawlsovo težnjo po odločanju skozi tančico nevednosti in Nozickovo minimalno državo. V eseju naj kandidati vključijo kritičen premislek o meritokraciji, socialni državi in kapitalizmu, znotraj tega pa lahko, s pomočjo aktualizacije, argumentirano prevzemajo stališča v odnosu do pravice do dedovanja, obdavčitve oziroma progresivnih davkov, do socialne pomoči ter pravice do na primer brezplačnega zdravstva in šolstva.

Naloga	
12	Razpravljajte o trditvi: Pot v pekel je vedno tlakovana z najboljšimi nameni, zato nobena utopija ni vredna uresničitve. Ali je teoretično snovanje idealne države smiselno, ker omogoča paradigmo, ki se ji je treba približati, ali pa je tovrstno načrtovanje zavajajoče in brezpredmetno? Naslovna trditev začenja razpravo o utopičnih in distopičnih družbenih ureditvah. Kandidati se lahko v pisanju eseja naslonijo na različne perspektive in si v okviru teh vsebin zastavljajo vprašanje o posameznikovih pravicah v družbenem kontekstu. Vključijo lahko na primer idejo Platonove polis, Marxove komunistične ureditve, Utopijo Thomasa Mora, Zamjatinov roman Mi, Huxleyjev Krasni novi svet, Orwellovo delo 1984. Vsako od navedenih gledišč na poseben način predpostavlja popolnost kot celoto, a hkrati spregleda posameznikovo individualnost.

Filozofija religije

Naloga	
13	Razpravljajte o trditvi: »Credo quia absurdum est. (Verujem, ker je absurdno.)« (Tertulijan) Tertulijanov izrek izraža idejo, da je vera lahko smiselna in legitimna tudi takrat, ko se zdi absurdna ali nelogična. Avtor izreka je poudaril paradoks vere, ki jo lahko vidimo kot nekaj, kar presega razumsko razlago ali logiko. Po Tertulijanovem mnenju sta ravno v absurdnosti vere prisotni njena moč in resnica, saj vera presega meje človeškega uma in razuma ter nas usmerja k sprejemanju presežnega, torej nečesa, kar gre onkraj naše zmožnosti razumevanja. Tertulijanova trditev tako poudarja, da vera ni omejena na logično razumevanje ali empirične dokaze, ampak temelji na transcendentnih ali mističnih izkušnjah ter notranjem prepričanju. Ta izrek spodbuja razprave o razmerju med vero in razumom ter o naravi vere same. Naslovni trditvi nasprotno stališče bi bilo, da tudi vera potrebuje razumsko utemeljitev, kamor sodijo različni poskusi razumskega dokazovanja za božji obstoj.

Naloga	
14	Razpravljajte o trditvi: Zakoni morale ne izvirajo od minljivega človeka; večni so, dani od Boga. Trditev izraža prepričanje o obstoju objektivnih, večnih moralnih zakonov, ki ne izhajajo iz človeške volje ali družbenih dogovorov, temveč iz višje, nadčloveške avtoritete, ki jo mnogi povezujejo z božanskim. Ta trditev se opira na idejo, da so moralni zakoni univerzalni in nespremenljivi ter da so dani človeštvu kot vodilo za pravilno delovanje v družbi. S tem se zavrača relativistični pogled na moralnost, ki trdi, da so moralni standardi subjektivni in se razlikujejo med posamezniki ali kulturami. Za utemeljitev morale naj bi bil nujen obstoj božjega zakonodajalca. Brez takšnega absolutnega temelja bi bila morala brez trdnosti, ki je nujno potrebna, saj sicer zapademo v relativizem in v skrajnem primeru celo v nihilizem. Minljivost človeka se kaže tudi v nestalnosti in nestanovitnosti moralnih načel, in če bi bili mi sami izvor morale, bi se te lastnosti pokazale tudi v naših moralnih vrednotenjih, s čimer bi morala izgubila vrednost. O razmerju med moralo in religijo kandidati lahko razpravljajo v navezavi na različne avtorje: lahko vpeljejo znamenito Evtifronovo dilemo ali pa k vprašanju pristopijo prek avtorjev, ki so poudarjali nasprotno od tega, kar pravi naslovna trditev – npr. prek Kanta ali Huma (za prvega moralni zakon izvira iz razuma, za drugega pa moralna načela temeljijo na naravni človekovi zmožnosti in so stvar prirojenega moralnega čuta).

Naloga	
15	Razpravljajte o trditvi: Kadar Bogu poskušamo določiti lastnosti, kot so dobrota, lepota, pravičnost, ga s tem naredimo podobnega človeku, kar pomeni, da zgrešimo njegovo bistvo. Trditev se nanaša na filozofsko vprašanje antropomorfizacije Boga, kar pomeni, da človek v svoji omejenosti poskuša Boga razumeti in opisati s človeškimi lastnostmi. Trditev izraža idejo, da poskusi opredelitve božjih lastnosti s človeškimi pojmi lahko omejijo naše razumevanje Božjega bistva, saj ga na ta način skrijemo na človeško raven. Ta trditev se tako povezuje z idejo, da je Bog transcendenten in nedoumljiv, kar pomeni, da presega človeško razumevanje in omejitve. Poskušati ga opredeliti s človeškimi lastnostmi, kot so dobrota, lepota in pravičnost, je zato po tej trditvi nedosledno in zgrešeno. Namesto tega bi morali razumeti, da so te lastnosti, kot jih razumemo mi, le odsev Božje narave, ki pa presega naše zmožnosti razumevanja. Trditev nas spodbuja k ponižnosti in odprtosti do misterija Božjega bistva ter k sprejemanju zamisli, da naša človeška jezikovna in konceptualna orodja niso dovolj, da bi v celoti zajeli Božjo naravo. V filozofskih in teoloških razpravah nas ta trditev opominja, da moramo biti previdni pri uporabi antropomorfnih izrazov in se zavedati njihovih omejitev pri opisu transcendentnega in nedoumljivega Boga. Drugačen pogled zagovarjajo tisti, ki trdijo, da Božje bistvo lahko opišemo s pomočjo analogije (npr. Tomaž Akvinski), ali pa filozofi, ki so k spoznanju Boga pristopali s pomočjo razumskih kategorij (npr. Descartes, Spinoza in Leibniz).